ГАРИФУЛЛИН В.З.
доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедрой
Казанский (Приволжский) федеральный университет

ДЕТСКОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ КАК ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ РЕСУРС

Аннотация. Статья посвящена анализу современного состояния детского телевизионного вещания в Республике Татарстан, перспектив его дальнейшего развития. Автор излагает концепцию развития детского интернет-телевидения в Татарстане, разработанную в Высшей школе журналистики и медиакоммуникаций Казанского (Приволжского) федерального университета.

Ключевые слова: телевидение, программа, воспитание, образование, контент.

Abstract. The report focuses on analysis of the current state of children's television in the Republic of Tatarstan, the prospects for its further development. The author outlines the concept of the development of children's television in Tatarstan, developed at the Higher School of Journalism and Media Communications of Kazan Federal University.

Keywords: television, program, education, education, content.

Яшь кешеләргә атап чыгарылган басмалар тормышны һәм андагы проблемаларны яктыртып кына калмый, аларны чишүдә ярдәм итәргә, укучыга тормышта үз урынын табарга булышырга тиеш [1, б. 99]. Бу уңайдан совет чоры телевидениесенең балаларга йогынтысы турында искә төшерү урынлы булыр. Без бала чакта авыл китапханәсендәге китапларны тәмам тузып-таушалып беткәнче, кулдан-кулга йөртеп укый идек. Өстәвенә өйгә ун-унбишәр төрле газета-журнал алдырабыз. Тормышыбызга телевизор килеп кергәч, бөтенләй күңелле тормыш башланды. Өйгә атналык телетапшырулар программасы игълан ителгән газета килеп төшү белән, аны энәсеннән-җебенә кадәр өйрәнеп, киләсе атнада булачак тапшыруларның, маҗаралы фильм һәм мультфильмнарны барлап чыгабыз, асларына сыза-сыза билгеләп куябыз. Аннары кулга шул программаны тотып, түземсезлек белән тапшыру башланганын көтеп утырабыз. Балалар өчен әллә нигә бер була торган татарча тапшырулар исә – үзе зур бер бәйрәм кебек иде...

Бүген исә бөтенләй башка вәзгыять. Бала-чаганы китап укыту түгел, телевизор экраны каршында да тота алмыйсың хәзер. Кулларындагы планшет, айфон кебек мобиль җайланмадан үзләренә кирәкле берәр уенны эшкә җигәләр дә, көннәр буе виртуаль дөньяда яшиләр. Мондый шартларда балалар өчен татар

телендә эшли торган яңа телевизион канал булдыру ихтыяҗы гаять актуальлек алды. Бу ихтыяҗга җавап буларак, татар телендә балалар телеканалы ачылачагы турында хәбәр килеп иреште [2]. 2016 елның азагында аудиториягә җиткерелгән бу яңалык халкыбызның милли-рухи тормышына зур йогынты ясардай зур вакыйга булды. Татарстан Президенты аппараты җитәкчесе Әсгать Сәфәров җитәкчелегендә узган утырышта Татарстанның мәгариф һәм фән министрлыгына шушы эшне башкарып чыгу бурычы йөкләнде.

Мондый җитди проектны гамәлгә кую – бик нык уйлап эш итүне сорый торган гамәл. Әгәр ул традицион кысаларда эш итә торган канал булып кала икән, аңа аудитория туплау бик кыен булачак. Татар телле балалар телеканалы концепциясен төзүче эшче төркемнең министрлыкта узган киңәшмәсендә ТНВ каналы тәкъдим иткән “Күчтәнәч” проекты презентациясе белән танышкач, башка әнә шул ук уйлар килгән иде. ТНВчылар сәгатькә исәпләнгән гадәти тапшырулар челтәре эшләгәннәр. Шушы алты сәгатьлек тапшырулар марафоны каналда тәүлегенә дүрт тапкыр кабатлап күрсәтеләчәк икән. Монысы җир шарының төрле почмакларында карарга уңай булсын өчен янәсе. Ләкин моның өчен тагын бер спутник каналы сатып алырга кирәк була әле. Үзе генә миллионнарча долларга төшә бу. Кабель телевидениесен файдалана башласаң да, шактый дәүләт акчасын сарыф итәсе.

Кыскасы, әлеге проект дәүләт бюджетын берничә йөз миллион сумга “сыгып”, ахырда бернинди нәтиҗәгә китерми торган бер “прожект” буларак күз алдына килеп басты. Чөнки аның нигезендә әлеге дә баягы традицион караш ята – бала яки аның әти-әнисе телевизор каршында үзләренә яраклы тапшыру башланганын сәгатьләр буена көтеп утырырга тиеш. Юк, җәмәгать, көтеп утырмаячаклар алар. Кабат шул планшетларына әйләнеп кайтып, үзләре яраткан мультикны карарга яки уен уйнарга керешәчәкләр.

Бу уңайдан Казан федераль университетының Журналистика һәм медиакоммуникация югары мәктәбе инновацион проект тормышка ашыру идеясе белән чыкты [3]. Тәкъдим ителә торган проектның исеме дә үзенчәлекле – UEN TV. Хикмәте шунда, әлеге проектның нигезендә теләсә кайсы мобиль җайланмадан кереп, татарча уеннар аша балалар программаларына кереп китү мөмкинлеге каралган. Мавыктыргыч уеннар аша балага тиешле тәрбия бирә торган, аны татарчага өйрәтә торган контент, ягъни тиешле эчтәлекне җиткерергә була.

Бу – традицион телевидение түгел, ә интернет-телевидение. Ә интернет-телевидениенең мөмкинлекләре, билгеле булганча, гаять киңкырлы [4].

Информация җиткерүнең һәм үзара аралашуның заманча һәм бик уңайлы варианты бу. Интернет челтәре аша тапшырыла торган булгач, ул артык кыйбатка да төшми. Төп чыгымнар бары тик контент җитештерүгә генә китә. Аның структурасы һәм эчтәлеге буенча инде концепция эшләнде. Проект кабул ителә калса, аны университет телевидениесе базасында тормышка ашыру бик уңайлы булачак.

Казан федераль университеты тәкъдим итә торган проектның тагын бер мөһим ягы бар: анда конвергент шартларда эшли белүче, ягъни мәгълүмат җиткерүнең барлык каналларын да бер үк дәрәҗәдә оста фадалана алучы милли кадрлар әзерләү мәсьәләсе дә каралган.

Исем мәсьәләсенә әйләнеп кайтыйк. «Яңа гасыр» телерадиокомпаниясе Татарстанның мәгариф һәм фән министрлыгы белән берлектә татар телендә балалар каналына исем һәм шигарь уйлап табу бәйгесе игълан иткән иде. Бәйгедә катнашучылар тәкъдим иткән исемнәр арасыннан “Балачак”, “Бала ТВ”, “Тургай”, “Күчтәнәч”, “Балалар”, “UEN TV”, “Сабый”, “Сабыйга”, “Тылсымлы дөнья”, “Кызык ТВ”, “Бишек”, “Әллүки” атамалары “В контакте” челтәре аша тавыш бирүгә куелды.

Шунысы аяныч, иң примитив һәм балалар өчен кызыксыз булган “Балачак”, “Балалар” атамалары иң күп тавышны җыйды. Мондый исемне канал атамасы итү бик сәер булыр иде: зурлар өчен телеканалга "Зурлар" дип исем кушкан кебек. Бер яктан бу нәтиҗәнең сәбәбе ачык: тавыш бирүчеләрнең күпчелеге өлкәннәр. Алар бала чакларын сагыналар, алар өчен “бала” сүзе кадерле. 2-3 яшьлек баланы шундый исем белән экранга тартып буламы? Шул исем белән дөнья аренасына чыгып буламы? Башкаларныкын карагыз ичмасам – "Карусель", "Бумеранг", "Зоопарк", "Рыжий", "JimJam" һ.б. Фикер алышулар барышында социаль челтәрдә Рөстәм Баттал исемле кеше бу хакта бик дөрес язып чыкты: “Балалар телеканалына "Балалар" (йә "Балачак") исеме бирер өчен конкурс кирәкмени? Конкурс хикмәтле, кызыктыра торган исемнәрне ачыклар өчен кирәк!”

Балалар өчен каналның исеме “UEN TV” булса, ул кыскалыгы белән дә, заманчалыгы белән дә, оригинальлеге белән дә отар иде. Исемендә үк “уен” сүзе булгач, ул баланы кызыксындыра ала. Икенче яктан “уен” сүзенең инглизчә абрревиатурасында бөтен дөньяга чыга алырдай мәгънә дә кереп сыеша: UEN – Universal Entertainment Network, ягъни универсаль күңел ачу челтәре. Бүгенге глобализация шартларында, инглиз теленең йогынтысы көчле булган заманда, милләттәшләребезнең бөтен дөньяга сибелеп яшәвен дә истә тотсак, моның никадәр мөһим булуы аңлашыла булса кирәк.

Әлбәттә, хикмәт исемдә генә түгел, беренче чиратта җисемдә! Балалар өчен татарча телеканал бер яктан милли һәм тәрбияви рухлы, икенче яктан бик креатив һәм заманча формалы, мобиль җайланмалар аша керү өчен уңайлы, күп санлы телеканаллар арасында үз йөзе белән аерылып тора алырдай үзенчәлекле дизайнлы, кыскасы “чәчрәп торган” канал булырга тиеш.

Әлеге проектта тәкъдим ителә торган кайбер рубрикалар белән дә танышып китү урынлы булыр.

“Дөнья”. Исеменнән үк аңлашылганча, бу – дөньяда бара торган яңалыклар белән таныштыручы информацион программа. Сюжетларны дөньяның төрле почмакларында яшәүче яшь хәбәрчеләр, беренче чиратта, блогерлар әзерли.

“Хәрәкәттә – бәрәкәт”. Спорт тематикасын яктыртучы балалар программасы. Шушы ук программа кысаларында балаларны төрле физик күнегүләр ясарга өйрәтү максатка ярпашлы.

“Без”. Татарстанда, Россиядә һәм дөньяда яшәүче төрле халкылар, аларның гореф-гадәтләре турында сөйләүче тапшырулар циклы.

“Әкият илендә”. Төрле халыклар әкиятләре буенча төшерелгән фильмнарны тәкъдим итү.

“Кирлемән”. Балалар өчен һәм балалар катнашында төрле мавыктыргыч һәм көлкеле вакыйга-сюжетларга, сатирик диалогларга корылган юмористик программа.

“Чәк-чәк”. Файдалы һәм тәмле ризыклар, аларны әзерләү серләре белән таныштыра торган тапшыру.

“Оста куллар”. Әлеге тапшыру кысаларында балаларны төрле һөнәр нигезләренә төшендерә, кагарга-сугарга, тегәргә-чигәргә өйрәтә торган күнекмәләр башкарыла.

“Әлифба”. Иң кечкенә нәниләрне укырга-язарга, санарга өйрәтә торган программа.

“Могҗиза”. Табигать дөньясындагы серле хәлләр, кызыклы күренешләр турында сөйли, аларның сәбәпләрен аңлата, киләчәк нәтиҗәләрен фаразлый.

“Әйлән-бәйлән”. Яшь башкаручылар катнашында җырлар, биюләр башкарыла, төрле конкурслар уздырыла.

“КиберУен”. Бүгенге виртуаль дөньядагы төрле уеннар белән таныштыручы программа.

Бу исемлекне алга таба да дәвам итәргә булыр иде.

Шунысын да искәртергә кирәк, элеккеге Казан телевидение студиясе һәм хәзерге телевизион компанияләребез балалар өчен тапшырулар җитештерү

өлкәсендә зур традицияләргә ия [5, б. 116–117]. Бу өлкәдә тупланган бай тәҗрибәне эшкә җибәргә, архивларда тупланган югары сыйфатлы фильмнарны яңадан эфирга чыгарырга, традицион рубрикаларны алга таба да нәтиҗәле файдаланырга кирәк. Яңа канал – төрле ресурсларны берләштерүче бер үзәк тә булырга тиеш.

Иң мөһиме – тәкъдим ителә торган рубрикалар балаларның төрле яшь үзенчәлекләрен исәпкә алырга, аларның төрледән-төрле мәнфәгатьләренә һәм ихтыяҗларына җавап бирергә, һәркайсы да милли үзаңны үстерүгә, туган ягыбызга, туган халкыбызга, туган телебезгә мәхәббәт тәрбияләүгә хезмәт итәргә тиеш.

Әдәбият

1. *Галиәхмәтова А.Ф.* XX гасыр башы татар балалар матбугаты / А.Ф. Галиәхмәтова. – Казан: Казан ун-ты, 2015. – 112 б.
2. Балалар өчен – татар телендә яңа телеканал! – URL: http://intertat.ru/tt/society-tt/item/64713-balalar-%D3%A9chen-%E2%80%93-tatar-telend%D3%99-ya%D2%A3a-telekanal.html.
3. *Гарифуллин В.З.* UEN – уен эш түгел / В.З. Гарифуллин // Darelfonun. – 2017. – 20 гыйнв.
4. Онлайн телевидение: этапы роста, возможности и преимущества. – URL: http://abhazy.com/clauses/cl000007.html.
5. *Даутова Р.В.* Телевидение Татарстана: от прошлого к настоящему / Р.В. Даутова. – Казань: ЗАО “Новое знание”, 2010. – 280 с.